

Wandeling 1

Halte 8: Eerste contacten tussen Antwerpenaren en migranten

De samenleving is altijd heel wisselend omgegaan met het migrantenthema. Zowel binnen de publieke opinie, grote organisaties zoals de vakbonden en het beleid werd er soms negatief, dan weer positief gereageerd. Migranten blijven ook vandaag nog een gevoelig thema dat veel discussie losweekt.

Het **beleid** heeft van in het begin organen in het leven geroepen om het migrantenvraagstuk aan te pakken. In 1933 werd er al een Driedelige Commissie voor Buitenlandse Arbeidskrachten opgericht, met als taak advies uit te brengen over beoordelingscriteria rond arbeidsaanvragen, en het toekennen van contingenten arbeiders aan bepaalde sectoren. Wanneer het aantal én de groepen migranten diverser worden, en er zich ook stilaan meer 'samenlevingsvragen' beginnen te stellen, wordt deze commissie in 1965 vervangen door de Adviserende Raad voor de Immigratie. De taak van de raad is studies en advies geven rond alle, door de immigratie gestelde sociale, economische en administratieve problemen. Het accent komt – door de demografische kwestie én het verschijnen van steeds meer gezinnen – immers ook meer op onthaal en assimilatie te liggen. De raad telt 32 leden, met vertegenwoordiging van werknemers, werkgevers en ministeries.

De Raad verliest echter al snel aan belang, wanneer door de hoge conjunctuur in de tweede helft van de jaren zestig de ministeriële departementen meer eigengereid beginnen handelen (o.a. de snelle regularisatie van toeristen). Tewerkstelling van buitenlanders wordt bovendien ook steeds meer door internationale conventies geregeld (met de ontwikkeling van de Europese Gemeenschap) én steeds meer binnen andere nationale overlegorganen zoals het Planbureau.

Waar het beleid wél op inzet, is de uitbouw van een aantal **integratiediensten**. Begin jaren zestig was het immers duidelijk: migratie ging niet meer om alleenstaande mannen die tijdelijk bleven. Die mannen haalden steeds meer hun gezinnen naar hier – op aandringen van het beleid zelf – én gingen zich definitiever vestigen. Daarom begon het beleid met integratiediensten, die deze migranten wegwijs maakten in onze maatschappij, hen de taal zouden bijbrengen en hen wijzen op hun rechten en plichten. In 1964 wordt de eerste provinciale integratiedienst opgericht (in Luik). In 1965 volgen Mons, Charleroi, Namen en Limburg.

2

'We begonnen met ontmoetingsmomenten voor Marokkaanse mannen. Via meneer Beckers, de enige vreemdelingenpolitie op dat moment in de stad, hadden we lijsten gekregen van de Marokkanen in Borgerhout, toen zo'n 700 mannen. We deden onze werking volledig vrijwillig. In het weekend zaten we aan de vestiaire bij juiven in het jeugdhuis. Met het geld dat we daar verzamelden, betaalden we onze werking.'
'Eén van de eerste vragen van de mannen was een gezamenlijke gebedsplaats voor de ramadan. Daarvoor mochten we in 1971 beschikken over de bovenverdieping van de Reuzenpoort. We zochten nog een groot tapijt; dat mochten we lenen van de Antwerpse kathedraal. We zijn dat nog gaan halen met een camionette. Maar dat moest tegen december zeker terug zijn, want dan had de kathedraal dat nodig voor de kerstmis.'

(Piet Janssen, eerste coördinator CBW)

De **publieke opinie** heeft ook altijd nogal verdeeld gereageerd op migranten. Enerzijds was er het racisme, dat – afhankelijk van de periode – min of meer uitgesproken werd. Dat racisme heeft altijd gespeeld. Al voor de Eerste en Tweede wereldoorlog werden buitenlandse migranten niet met open armen ontvangen. Naar aanloop van de oorlogen – en bij stijgende werkloosheid – werd regelmatig gepleit om de buitenlanders te ontslaan en terug te sturen naar hun land, om zo de werkloosheid van de eigen bevolking te kunnen oplossen. Dit gebeurde ook, maar kon – herhaaldelijk – de problemen **niet** oplossen: na het wegsturen van de buitenlanders bleken de werkloze Belgen toch niet bereid hun zware werk over te nemen, zodat het beleid toch weer nieuwe buitenlandse arbeiders moest aantrekken. Ook in het begin van de jaren zestig is het racisme tegenover de buitenlanders springlevend.

Maar een meer gastvrije houding is ook altijd aanwezig geweest, en zal vanaf de jaren zestig sterk toenemen. Vanuit kerkelijke en caritatieve hoek, maar ook vanuit een humanistische en linkse stroming. In 1966 wordt al een eerste wetsvoorstel gedaan om door racisme en xenofobie ingegeven daden strafbaar te stellen (wat uiteindelijk pas in 1981 wet zou worden). Er groeit een groep die sterk gelooft in de westerse democratische waarden, en zich – vanuit een kritiek op het kapitalisme – wil gaan bezighouden met de 'slachtoffers' van dat systeem: de laag betaalde gastarbeiders. In de stroom van de mei '68-beweging zal deze groep van onderuit een onthaal beginnen organiseren voor de nieuwe migranten, parallel met de dynamiek die al was ingezet door de provinciale integratiediensten.

Opvang in Antwerpen

In **Antwerpen** werd zo, vanuit een groep studenten en vrijwilligers, begonnen met de opvang van de eerste groep Marokkaanse en Turkse gastarbeiders. Een aantal studenten waren in Leuven actief geweest rond de Derde Wereldbeweging, die scherpe kritiek formuleerde op de caritatieve bewegingen van toen en het probleem meer structureel wilden aanpakken. Enkele studenten wilden hier in Antwerpen ook een afdeling rond opzetten. Bedoeling was debatten en infoavonden te organiseren rond de derde wereldproblematiek. Maar na een jaar maakte een deel van de groep de evaluatie dat ze zich beter met 'de derde wereld hier' konden bezig houden: de buitenlandse gastarbeiders, die het hier vaak niet makkelijk hadden.

De grootste problemen die deze 'gastarbeiders' ondervonden, waren huisvesting, godsdienstbeleving, onderwijs en jongerenopvang. De eerste vraag was een gemeenschappelijke gebedsruimte. Tijdens de ramadan van 1970 en 1971 kon hiervoor tijdelijk gebruik gemaakt worden van de zaal boven de Reuzenpoort. Maar de Marokkanen wilden iets standvastiger. Na wat zoeken gaf de parochie in 1972 een ruimte te huur in de Zonstraat: een aanbouw aan de Reuzenpoort, wat tijdens de oorlog nog als postkantoor had gediend. De ruimte werd ingericht door enthousiaste Marokkaanse vrijwilligers en met bijdragen van de Marokkanen zelf.

Voor het huren van de ruimte moesten de vrijwilligers wel eerst een vzw oprichten. Die kwam er in 1972: het Centrum voor Buitenlandse Werknemers (CBW). Tussen 1973 en 1975 wordt door een groep vrijwilligers – studenten, maar ook mensen uit kerkelijke hoek – een aantal activiteiten opgezet. Zaterdagmiddag werden in een lokaal van het jeugdhuis De Kluys ontmoetingsmomenten georganiseerd, waar Marokkanen konden komen voor een babbeltje. De vrijwilligers bouwden er al snel een sociale dienst uit (hulp bij vertalingen en papieren), ze begonnen taallessen te geven, er werd mee gezocht naar huizen, er werd een voetbalploeg georganiseerd enz...

Ook op andere plekken in de stad waren vrijwilligers – al dan niet vanuit kerkelijke hoek – actief rond onthaal van gastarbeiders. In 1968 was het Centrum van Buitenlandse Arbeidersgezinnen op het Kiel al actief rond informatievergaderingen voor Turkse en Marokkaanse migrantenvrouwen rond thema's als kindervoeding en zuigelinghygiëne. In Hoboken was een groep actief rond pastoor Vanachttert en de Metallurgie. Het Berchemse buurthuis Posthof (opgericht in 1977) zou ook een kinder- en migrantenwerking uitbouwen.

De **sfeer** van die jaren was duidelijk anders dan nu. De nieuw aangekomen migranten konden vaak rekenen op veel hulp, niet enkel van de vrijwilligers maar ook van burens en mensen op straat. Veel mensen deden moeite om Frans te praten tegen de nieuwe buurtbewoners. De politie en het stadsbestuur zette zich mee in om de vrijwilligers te ondersteunen in hun opvangactiviteiten. De politie bezorgde, naast adressenlijsten, ook een lijst van leegstaande woningen, om huizen te vinden voor de gastarbeiders. Het gemeentebestuur stuurde zelfs een officiële brief naar de inwoners van Borgerhout met daarin de oproep hun woningen ook aan buitenlanders te verhuren: 'U heeft wellicht een beetje angst om uw eigendom aan gastarbeiders te verhuren. Het kan immers gebeuren dat er zich moeilijkheden voordoen. Hiervoor een oplossing zoeken hoort mede tot de taak die het CBW zich stelt.' Maar er was evengoed ook racisme, huurders die openlijk zeiden 'niet te verhuren aan makakken' en cafés met bordjes voor de ramen: 'Défendu aux Nord-Africains.'

'Ik heb nog Marokkaanse mannen, oudere mannen, de school van Sint-Hubertus getoond, en er waren er die nog nooit in een school waren geweest. Ze keken met verbazing naar die borden en dat krijt, met tranen in hun ogen. 'Ja', zeiden ze, 'dat hebben wij gemist'. Dat bestond daar (op het Marokkaanse platteland) niet.'

Pater Martens, vrijwilliger CBW

Vanaf 1975 worden een aantal van de vrijwilligersgroepen erkend en **gesubsidieerd als 'categoriaal' opbouwwerk**. Het CBW kan daardoor een voltijdse tewerk stellen, en breidt zijn werking uit. Die concentreerde zich vooral op het organiseren van Nederlandse les (het samenbrengen van leerkrachten Nederlands, methodieken uitwisselen,...) en het ondersteunen van scholen in hun werk met migrantenkinderen (wat later zou uitgroeien tot het schoolopbouwwerk). Onderwijs was voor de jonge generatie Marokkanen (die naar hier gebracht was of hier pas geboren) immers niet evident. Ze kenden de taal niet, en de ouders hadden zelf vaak te weinig schoolse ervaring om hun kinderen te motiveren of te helpen met huiswerk. Velen van hen waren analfabeet, of zaten nog steeds met de terugkeergedachte en zagen dan ook niet het nut in van hun kinderen naar school te sturen. Het CBW hielp ouders bij ouderavonden, vertaalde brieven van de school en rapporten.

Veel ouders vonden de school ook te ver afstaan van hun leefwereld, en wilden liever dat hun kinderen ook les kregen in de eigen taal en cultuur. Vanaf 1971 organiseerde het CBW daarom elke zaterdagvoormiddag **lessen Arabisch** voor gastarbeiderskinderen. Het loon van de leerkracht werd bekostigd door bijdragen van de ouders. Daarnaast werd elke zondagmorgen ook koranles gegeven in de moskee in de Zonstraat. In 1975 werd die taak – na de erkenning van de islam als officiële godsdienst in België – overgenomen door de overheid gesubsidieerde islamleraars die islam kwamen geven in de scholen.

Ook de huisvesting was een probleem. Samen met de Marokkaanse gemeenschap werd de Huurdersunie opgericht: wie lid werd, kon tijdens tweewekelijkse vergaderingen mee beslissen over wie een sociale woning kreeg vanuit een collectief patrimonium. Dit model zou later uitgroeien tot de sociaal verhuurkantoren. Er werd ook een werking opgezet om mensen meer naar huisdokters toe te leiden, in plaats van dat ze altijd naar een ziekenhuis zouden lopen. Veel mensen kenden het systeem van huisdokters immers niet.

In 1978 werd er van overheidswege beslist dat een teveel aan plaatselijke organisaties rond opbouwwerk te onoverzichtelijk en te duur werd. Er moest één overkoepelend orgaan komen per provincie, en die zou dan instaan voor de coördinatie en ondersteuning van de plaatselijke centra. In 1978 werd het CBW zo de koepel voor de provincie Antwerpen.

De vakbonden hebben ook vaak een dubbele verhouding gehad met migranten. In tijden van crisis waren ze vaak vragende partij om strenger op te treden tegen het binnen laten van migranten, omdat dat de werkgelegenheid van de eigen werknemers in gevaar bracht. Ze reageerden vaak ook negatief op de migrant, die bereid was wél voor een lager loon en in slechter omstandigheden te werken, en die soms ook werd ingezet om stakingen te breken.

Na een tijd begint het besef echter door te sijpelen dat gastarbeiders en eigen arbeiders dezelfde belangen te verdedigen hebben. In 1946 begint het ACV al contact op te nemen met vertegenwoordigers van de Italiaanse, Poolse, Baltische en Oekraïense verenigingen in België. Niet georganiseerde arbeiders kunnen immers concurrentie veroorzaken, én hen niet bij een katholieke zuil inlijven zou hen kunnen doen afgeleiden naar meer radicale organisatievormen. Maar ook het aspect van 'internationale solidariteit' speelt mee. In 1947 heeft het ACV al een dienst voor buitenlandse arbeiders.

Tegen 1968 trekken de vakbonden duidelijk de kaart van de gastarbeiders. Er wordt gepleit om gastarbeiders zo snel mogelijk als volwaardige burgers in het sociale leven te integreren, met dezelfde rechten en plichten als arbeiders van de Belgische nationaliteit. In 1973 zullen de vakbonden actief ijveren voor een regularisatie van arbeiders zonder verblijfspapieren.

Bronnen:

Van Cauwenberghe M., (2008), Nieuwe gasten: het prille begin van de samenlevingsopbouw tussen Vlaamse vrijwilligers en Marokkaanse migranten in Borgerhout in de jaren zeventig, thesis

Gesprek met Piet Janssen

